

za samoobrazovanje

Riiten

№13-14/28.11.12 društvena pitanja

Petak 23. novembar, Centar za kulturnu dekontaminaciju Okrugli sto Podruštvljavanje, a ne privatizacija medija

BROJNE analize relevantnih institucija i organizacija (Savet za borbu protiv korupcije, Centar za istraživačko novinarstvo...), pa i sama Medijska strategija Vlade Srbije, utvrdile su da je vlasništvo medija u Srbiji potpuno netransparentno, odnosno da se ne zna čiji interes stoji iza sadržaja koje pratimo u velikim medijima, a da sa druge strane političke vlasti utiču na medijski sadržaj preko donacija i oglašavanja.

To se jasno vidi iz plitkog i senzacionalističkog tretmana privrednih i društvenih sadržaja u medijima, iz personifikacije (privatizacije) i pripovedačkog bavljenja socio-ekonomskim sturkturama i sistemimima. Sistem po sebi se nikada ne dovodi u pitanje. U takvim medijima, naravno, nema mesta za bilo koje društvene borbe ili mišljenje o alternativni postojećem sistemu, jer za njih ne postoji ništa što je van sistema. Mediji u Srbiji su potpuno zatvoreni za radničke borbe u privatizaciji, za probleme MSP i preduzetnika i za druga važna socio-ekonomska pitanja čije javno postavljanje ne odgovara političkim i ekonomskim monopolima. Čak i kada imaju najbolje namere, mediji prikazuju društvene borbe kao herojski otpor individualaca (ili, češće, kao individualnu krivicu) i kao „problem“ u sistemu (a ne da je sistem sam po sebi problem), stvoren na putu ka nekakvoj imaginarnoj „uređenoj“ državi u kojoj bi pojedinci i njihova privatna svojina bili odgovorni i pouzdani i radili za opšte dobro.

Po toj logici, Vladina strategija kao rešenje predlaže poboljšanje transparentnosti medijskog vlasništva (ali ne precizira mehanizme za ostvarenje ovog cilja) i „povlačenje države“ iz medijskog vlasništva, odnosno privatizaciju preostalih državnih medijskih kuća, sa izuzetkom „javnog servisa“ i regionalnih „javnih“ medija. Nedavna afera oko vlasništva u dnevnom listu Press najbolje govori koliko je od usvajanja Medijske strategije do danas unapređena transparentnost vlasništva u medijima.

Što se privatizacije kao rešenja tiče, javno je poznat čitav niz primera da ona ne dovodi do nezavisnosti medija od političkih centara moći, već da uticaj političke vlasti na medije opstaje i nakon što vlasništvo pređe u privatne ruke – dovoljno je samo podsetiti da je čak i moćni Ringier Axel Springer primoran da otpušta „nepodobne“ kadrove kada to od njega zatraži predsednik Srbije.

Sa druge strane, da ni zadržavanje medija u državnom vlasništvu nije rešenje, najbolji je primer privatizacija „javnog servisa“ koju već godinama sprovodi Aleksandar Tijanić – što za svoj račun, što za račun političara na valsti, PR magnata i dilera vremenom

za oglašavanje.

Privatizacija medija od strane političkih i ekonomskih centara moći vodi privatizaciji medijskog sadržaja od strane političkih partija. Uprkos liberalnim idejama nezavisnosti medija i novinarstva i pristupa svih javnom prostoru, ideologija i informacije se i dalje nameću odozgo (bez obzira na to ko je na vlasti) i Reč kao način delovanja izgubila je svoju težinu. Da li je to ponovo problem „pogrešnih ljudi na pogrešnom mestu“, ili je to zapravo suština sistema? Kako da se mediji oslobode da vrše svoju društvenu funkciju?

Moderator: Milan Rakita

Izdavač:

Učitelj neznalica i njegovi komiteti

Imenovati TO ratom

CZKD

Urednik:

Ivan Zlatić

Dizajn i prelom:

Matija Medenica

Štampa:

Fotokopirnica „Student“

Projekat finansiraju Evropska unija kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava i Holandska Ambasada u Beogradu po programu Matra Embassy Programme Sadržaj ovog štampanog materijala je isključiva odgovornost CZKDa i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stav Evropske unije.

Imenovati TO ratom

ROSA LUXEMBURG STIFTUNG SOUTHEAST EUROPE

Ekonomska demokratija danas

PROJEKAT *Javni prostor vs. društveni prostor – ekonomska demokratija kao mesto govora* pokrenuli su Učitelj neznalica i njegovi komiteti-CZKD i Građanska akcija Pančevo, u okviru Bijenala umetnosti u Pančevu, sa ciljem da se kroz razgovore između radnika/ca, preduzetnika/ca, aktivista/kinja i stručnjaka/kinja, istraži značenje i značaj društvene ekonomije danas. Po završetku Bijenala, projekat je 19. oktobra nastavljen u Centru za kulturnu dekontaminaciju. Na okruglim stolovima su učestvovali Zagorka Golubović, Mahmud Bušatlija, Sonja Drjević, Aleksandar Denda, Gordana Suša, Vukašin Obradović, Borka Pavićević, Zoran Stojiljković, Sandra Petrušić, Srećko Mihajlović, Danilo Šuković, radnici/ce i mali akcionari/ke Trudbenika, Srboleka, Jugoremedije, IP Prosvete, Rekorda, Azotare, 22. decembra, njihovi advokati/kinje Aleksandar

Lojpur, Gordana Spasojević, predstavnici ce Saveza samostalnih sindikata iz Bora, Sindikata Telekom, Sindikata novinara Srbije, Udruženih sindikata Sloga, udruženja privatnih prevoznika Panontransport i Srbijatransport, udruženja radnika/ca i malih akcionara/ki Ravnopravnost (Zrenjanin), Uranak (Rakovica), PARISS (Kragujevac), Beogradskog centra za ljudska prava, Marks21, Žena u crnom...

Neki od pozvanih su odbili da učestvuju u razgovorima, često uz burne reakcije, poput demarša koji nam je poslao predsednik UGS Nezavisnost Branislav Čanak. U njegovom pismu nalaze se praktično svi odgovori na pitanje zbog čega se radnici i radnice u Srbiji poslednjih godina sve češće samoorganizuju van „reprezentativnih“ sindikalnih struktura, štaviše u eksplicitnoj opoziciji prema njima. Ivan Zlatić

Javni prostor vs. društveni prostor – ekonomska demokratija kao mesto govora

MNOGO toga je u poslednje vreme rečeno i urađeno na temu okupacije javnih prostora, sem ključnog – da li je to glavna ideja ili cilj, s obzirom na to da je javni prostor teritorija koju centri moći (privatnog vlasništva) dodeljuju javnosti. U tom smislu, svaki javni prostor je zapravo privatni, i njime se upravlja pod liberalnom parolom „dostupnosti

za sve“. To je prostor utopističkog jedinstvenog subjekta, koji kontroliše sebe i svoje okruženje. Štaviše, neoliberalizam ne podrazumeva konkretnog vlasnika-predstavnika (Velikog Drugog) sposobnog-za-odgovornost), već samo ekspertski-menadžerski tim (uključujući i državni menadžment) koji maksimizira sopstvenu moć.

U SFRJ su postojale različite forme društvenog vlasništva u različitim periodima. Ono je u praksi imalo različita značenja, u većini slučajeva je bilo daleko od deklarativnih ideala, ali je horizont društvene svojine omogućio da socio-ekonomske razlike budu male, a odgovornost relativno jasna. Bratstvo i jedinstvo, partija/samoupravljanje, emancipatorne autonomne grupe/moralno-politička podobnost impliciraju da su različiti rascepi predstavljali osnovu društva. Kada se paradigma promenila u paradigmu istomišljeništva, Jugoslavija se raspala. Ovaj projekat bi istraživao značenje i značaj društvene ekonomije danas.

PROGRAM

Petak 14. septembar, Kulturni centar Pančevo

Okrugli sto Pretvaranja društvene svojine u javnu/državnu i privatnu

PRIVREDNE i političke reforme u Srbiji, poslednjih trideset godina, zasnovane su na načelu da će pretvaranje društvene svojine u privatnu i javnu/državnu rešiti sve probleme i otkloniti sve nedostatke u privredi, i da će se upravljanje svojom koja se nazivala „svačijom i ničijom“ otrgnuti od partijske kontrole i privesti javnom interesu. Danas vidimo da su rezultati ovih reformi sasvim suprotni: privatizacija je dovela

do potpune neodgovornosti u upravljanju privredom, jer je subjekt odlučivanja tek sada nejasan i skriven iza manipulativnog odnosa privatnog vlasnika i države (Agencija za privatizaciju, policija i tužilaštvo, Fond za razvoj i drugi vidovi državnog finansiranja privatnih poslova...), tako da je pretvaranje društvene svojine u javnu/državnu samo još više onemogućilo javnu kontrolu raspolažanja ovom imovinom i učvrstilo moć partijske oligarhije, koja je faktički titular državne javne imovine. Svojina koje je bila predmet privatizacije i pretvaranja u javnu/državnu, tek sada je, po prvi put, zaista „svačija i ničija“, jer *društvo* čini bezbroj političkih subjekata, a *javnost* je apstraktni konstrukt koji se ne odnosi ni na koga. Moderator: Ratimir Britvec

uciteljneznalica.org

Petak 21. septembar, Kulturni centar Pančevo
**Izlaganje: Milan Rakita
Odumiranje radničkog samoupravljanja i transformacije prostornog razvoja u SFRJ**

IZLAGANJE se bavi strukturalnim pretpostavkama i procesima transformacije politika prostornog razvoja u SFRJ generisanih samosvojnim konceptom i praksom sistema radničkog samoupravljanja. Tematizacija i problematizacija odnosa između teorije i prakse socijalističkog samoupravljanja, sa jedne, i prostornog razvoja jugoslovenskog društva, sa druge strane, izabrana je kao analitički okvir zbog toga što se u tom domenu funkcionalno ukrštaju svi društveni podsistemi i razvojni procesi jugoslovenskog društva (ekonomski, politički, kulturalni), te takođe i zato što upravo specifičnosti politika i pravaca urbano-prostorne transformacije SFRJ u različitim fazama njenog istorijskog razvoja plastično ilustruju izrazito dinamičan karakter samog sistema radničkog samoupravljanja kao strateškog razvojnog okvira socijalističkog društva.

Izlaganje će takođe problematizovati transformaciju društveno-političke uloge figure jugoslovenskog radnika-samoupravljača koja je nominalno bila mišljena kroz prizmu lenjinističke doktrine o odumiranju države kao ključnom faktoru u preuzimanju demokratske kontrole nad sredstvima za proizvodnju i neposrednoj participaciji u proizvodnim procesima, uključujući i domen urbanog planiranja i prostornog razvoja društva. Otuda i pitanje da li su centralne instance vlasti u SFRJ zaista figurirale kao garant zadržavanja socijalističkog karaktera društveno-ekonomskih procesa u kojima „asocijacija neposrednih proizvođača upravlja procesom proizvodnje“ kroz organe radničkog i društvenog (samo)upravljanja, ili se čitav koncept odumiranja države zapravo promenio u svojevršno odumiranje radničkog samoupravljanja, naročito u domenu prostornog razvoja u urbanog planiranja.

Moderator: Branimir Stojanović

Petak 28. septembar, Kulturni centar Pančevo
**Razgovor
Socijalna i ekonomska ljudska prava i privatizacija**

IZVEŠTAJ Beogradskog centra za ljudska prava o stanju ljudskih prava za ovu godinu ističe: „Uživanje i zaštita ekonomskih i socijalnih prava izaziva najveću zabrinutost i građana i organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava jer je njihovo obezbeđenje

preduslov za ostvarivanje mnogih drugih prava.“ Problem je utoliko ozbiljniji jer je stvoren zakonski okvir kojim su institucionalizovani odnosi moći i vlasništva između građana/radnika i državne/partijske vlasti i njihovih tajkuna, odnosno institucionalizovani su bahatost i korupcija, tako da je zaštita ekonomskih i socijalnih ljudskih prava jedini preostali način da se radnici zaštite u postojećem sistemu. Diskurs o socijalnim i ekonomskim ljudskim pravima se za proteklih deset godina razvijao potpuno odvojeno od procesa privatizacije i stvaranja nemogućih i diskriminatornih uslova za male i srednje ekonomske inicijative i preduzeća, što je dovelo do još većeg kršenja tih istih prava, koja su u velikoj meri bila obezbeđena u socijalističkom sistemu. Dok je uključivanje radnika u borbu za demokratske promene devedesetih godina dovelo do uspeha u smenjivanju režima (pri čemu ne mislimo samo na odlučujući značaj štrajka u kolubarskim rudnicima za petooktobarski prevrat, već na široku podršku radnika borbi protiv političko-ekonomske oligarhije SPS i JUL-a), na drugoj strani njihovo odsustvo u ekonomskom i političkom odlučivanju, omogućilo je najpre prvobitnu akumulaciju kapitala tokom devedesetih godina, a zatim i legalizaciju ovog kapitala nakon 2001. godine. Dok direktnu odgovornost za privatizaciju snose političke i ekonomske strukture, taj proces je podržala, ili bar prećutala većina NVO koje se zalažu za ljudska prava, kao i mediji i sindikati, zbog čega je Srbija tako kasno potpisala relevantne međunarodne sporazume o socijalnim, ekonomskim i kulturnim ljudskim pravima (Srbija je od SFRJ nasledila pristupanje Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima Ujedinjenih nacija, ali je revidiranu Evropsku socijalnu povelju ratifikovala tek u 2009. godini) i unela ta prava u svoje zakone. Istovremeno, pozicija sindikata u procesu privatizacije dovela je do toga da danas samo 15% građana Srbije ima poverenja u sindikalne organizacije. Mišljenje javnosti o NVO i medijima je opšte poznato. Međutim, te iste organizacije koje su podržale isključivanje radnika/građana iz ekonomskog i političkog odlučivanja, sada uzimaju na sebe da reprezentuju radnike u diskursu socijalnih i ekonomskih ljudskih prava u zemlji i pred međunarodnim institucijama. Njihova vlast nad znanjem i reprezentacijom onemogućava pristup znanju radničkim grupama koje se još uvek bore za svoja prava protiv privatizacije, čime se zapravo obezbeđuje, umesto da se ograničava partijsko-tajkunska vlast i kršenje socijalnih i ekonomskih ljudskih prava. Zato dok kapitalistički svet ide u pravcu učešća radnika u vlasništvu i upravljanju preduzećem (ESOP, zadrugarstvo...), Srbija ide ka feudalizmu.

Zato što je proces privatizacije daleko od kraja, a prema najavama nove vlasti se može zaključiti da će biti još netransparentniji nego do sada. Šta treba uraditi da bismo obezbedili socijalna i ekonomska ljudska prava?

Moderator: Ratimir Britvec

špekulacija, već podstiče prodaju akcija investitorima koji, u skladu sa istom onom ideologijom po kojoj su radnici onomad postali privatni vlasnici, „bolje znaju“ kako se upravlja preduzećima i imaju novca da to realizuju. Iako u trenutku privatizacije za prvu generaciju radnika „insajderski“ model deluje pravednije (u poređenju sa modelom u kom radnici ne dobijaju ništa!), on je zapravo samo prvi korak u potpunom izbacivanju radnika iz vlasništva i upravljanja nad preduzećima, i samo onoliko „pravedan“ koliko je potrebno da radnici dobrovoljno prihvate privatizaciju i postanu njeni saučesnici.

Otud je sigurno, sa iskustvom poslednjih dvadeset godina privatizacije u našoj zemlji i iz iskustva drugih zemalja u zaštiti prava radnika, da je efektivna zaštita radnika budućih generacija moguća samo kroz samoupravljanje, bez obzira na oblik vlasništva, a da radničko akcionarstvo nije odgovor ni na jedan problem koji privatizacija sa sobom nosi.

Moderator: Milan Rakita

**16, 17. i 18. novembar, Centar za kulturnu dekontaminaciju
Mala škola društvene ekonomije**

Petak, 16. novembar u 18h
**Predavanje: Mislav Žitko
Politička ekonomija
socijalizma: koncept samoupravljanja kod Branka Horvata**

EKONOMSKA teorija, koja nema mogućnost provjeravanja vlastitih hipoteza u kontroliranim uvjetima, mora se okrenuti ka konkretnoj privredi unutar zadane historijske situacije i tamo naći konačnu potvrdu vjerodostojnosti ishodišnih pretpostavki. Ekonomski model socijalističke privrede kakvog je razvijao Branko Horvat nastao je u historijskom periodu u kojemu su s jedne strane slabosti tzv. sovjetskog modela sve više dolazile na vidjelo, dok je s druge strane potreba za stabilizacijom Jugoslavenske privrede postajala sve izraženija. Model samoupravljanja kakav se oblikovao u Horvatovim radovima izrastao je iz, prema tome, iz potrebe da se uspješno prevaziđu vanjska i unutrašnja ograničenja jugoslavenske privrede. Istovremeno, u njemu se ogledaju Horvatova sklonost ekonomskom modeliranju i eklekticizam u pogledu spajanja marksističkih i ne-marksističkih (poglavito kejnzijskih) uvida. Za dostatno razumijevanje Horvatovog modela samoupravljanja potrebno je opisati njegov ekonomsko-politički sadržaj, a zatim ga dovesti u odnos spram 'realnog' historijskog kretanja jugoslavenske privrede. Stoga će izaganje ove problematike biti usmjereno na razradu koncepta samoupravljanja u kontekstu ubrzane industrijalizacije i postepene decentralizacije jugoslavenske privrede.

Moderator: Branimir Stojanović

Subota, 17. novembar u 15h
**Predavanje: Marko Kržan
Ocrta historije jugoslavenskog samoupravnog socijalizma**

U ovom predavanju oslonit ću se na tradicionalne periodizacije privrednog i društvenog razvitka socijalističke Jugoslavije. Međutim, uz to ću nastojati analizirati na kakav način se društvo u pojedinom razdoblju suočavalo sa temeljnim pitanjima jugoslavenskog razvoja, a to su, po mome mišljenju: (1) osiguravanje nezavisnog privrednog

i društvenog razvoja (to jest borba sa periferizacijom, koja je danas aktualnija kao ikada, i to ne samo za nas, nego i za mnoge druge zemlje u Evropskom savezu, da ne napominjem treći svijet; (2) primanje ekonomskih odluka, naročito o alokaciji investicija (to jest, ko odlučuje o proizvodnji i investicijama, na osnovu kakvih kriterija i sa kakvim rezultatima na razini narodne privrede).

Moderator: Branimir Stojanović

Subota, 17. novembar u 18h
**Predavanje: Mislav Žitko
Ekonomska demokratija:
mjesto Branka Horvata u suvremenim raspravama**

UVOĐENJE ekonomske demokratije predstavlja ugaoni kamen transformacije ekonomskog polja, ili, drugačije rečeno, pozitivni socijalistički program ne može izbjeći problem razrade primjerenih mehanizama odlučivanja na razini poduzeća, kao i na makroekonomskoj razini. U tom je pogledu razmišljanje ekonomske demokratije kao radničkog samoupravljanja kod Branka Horvata neizostavno mjesto suvremenih rasprava o ekonomskoj demokratiji. Osobito je važno što Horvat u svojim raspravama ne pokušava zaobići teška pitanja koja se tiču odnosa produktivnosti rada, efikasnosti poduzeća i ekonomske demokratije. Nadalje, u središtu je Horvatovog razmatranja odnos organiziranog rada i države, odnosno njegova neumorna kritika etatizma koja je povezana ne samo s naglašavanjem egalitarnog i demokratskog sadržaja samoupravljanja, već s vjerom u znanstveno mišljenje, znanstveno utemeljeno odlučivanje, što u posljednjoj instanci vodi ka oblikovanju jedne vrste socijalističkog pozitivizma. U ovom predstavljanju glavnih postavki na kojima se temelji Horvatovo razumijevanje ekonomske demokratije uvest ćemo, na samom kraju, komparativni pristup i pokušati baciti još nešto svijetla na Horvatov rad u kontekstu suvremenih marksističkih i ne-marksističkih rasprava o ekonomskoj demokratiji.

Moderator: Branimir Stojanović

Nedelja 18. novembar u 17h
**Predavanje: Marko Kržan
Branko Horvat: tržišni socijalizam, socijalna država i budućnost socijalizma**

U ovom predavanju pokušat ću ocrtať Horvatovo shvaćanje socijalizma i samoupravljanja kao sistema, koji se oslanja na jedno regulirano tržište dobara a sa druge strane ograničuje operacija tržišta proizvodnih snaga (radne snage, zemlje / prirodnih dobara/, kapitala kao vlasničkih udjela). Pri tome ću se fokusirati na one usluge, koje prema Horvatu ne može snabdijevati tržište, to jest, one koje ne smiju funkcionirati kao robe. Po mome mišljenju, taj aspekt Horvatove teorije

može biti najrelevantniji za nas tu i sada, to jest u kapitalističkim, osobito perifernim kapitalističkim društvima, pa možda i za zamišljanje prijelaza iz kapitalizma u jedan novi tip socijalizma.

Moderator: Branimir Stojanović

koja protežira uvoz i ne štiti domaću proizvodnju čini da mala i srednja preduzeća nemaju nikakvu šansu u nadmetanju sa monopolistima i uvoznici (često se dešava da monopolisti guraju male proizvođače u likvidaciju tako što im ne plaćaju kupljenu robu, a zatim "odgovaraju" na nestašicu njihovih proizvoda uvozom). Surovost ovih politika spaja radnike i MSP u njihovoj borbi za preživljavanje i pristojan rad.

Unija poslodavaca Srbije je marta ove godine objavila poražavajuće podatke o pogoršanju položaja malih i srednjih preduzeća (uključujući i preduzetnike) za poslednje četiri godine – broj nelikvidnih malih i srednjih preduzeća je potrastao sa 30411 na 38088, a nelikvidnih preduzetnika sa 51799 na čak 91821; 28132 MSP i preduzetnika je od 2008. godine izašlo iz sistema PDV-a, što znači da je njihov promet pao ispod 3 miliona dinara godišnje; broj zaposlenih kod MSP i preduzetnika je u istom period smanjen za 232909. Neza interesovanost društva za ovaj problem je najvećim delom prouzrokovana činjenicom da MSP i preduzetnici najčešće angažuju radnike pod prekrnim uslovima, jer ne mogu da plaćaju nerealno visoke doprinose za stalno zaposlene radnike. Vlast odbija da snizi ove doprinose na razumnu meru, prebacuje svu odgovornost za „rad na crno“ na male poslodavce i podstiče konflikt između malih poslodavaca i njihovih radnika kako bi skrenula pažnju sa osnovnog problema – privatnih i partijskih monopola u privredi i politici.
Moderator: Milan Rakita

Petak 9. novembar, Centar za kulturnu dekontaminaciju
Okrugli sto
Šta je budućnost radničkog akcionarstva?

KAO reakcija na katastrofalne rezultate privatizacije u Srbiji, deindustrijalizaciju i siromaštvo, sve češće se čuju zahtevi

za napuštanje sadašnjeg modela privatizacije, koji svu vlast u preduzećima daje krupnom kapitalu. Predlaže se okretanje ka radničkom akcionarstvu, kao pravednijem modelu, koji bi vratio radniku njegova ulaganja, ponos i upravljačka prava. Privatizaciju kroz radničko akcionarstvo je pre više od dvadeset godina počela da sprovodi vlada Ante Markovića. Tada se govorilo da će ovaj model „pomiriti“ radničko samoupravljanje sa kapitalizmom. Bila je to samo retorika kojom je umesto pojma radnik, koji je politički subjekt, uveden pojam „zaposleni“ koji je mesto otuđenja. Današnje zalaganje za povratak na privatizaciju putem radničkog akcionarstva dodatno je podstaknuto sećanjem na „zlatno doba“ Markovićevih reformi i težnjom da se potisnu traumatična iskustva ratova i privatizacije. Iluzija da bi izborom modela Ante Markovića privatizacija bila „pravednija“, opstaje i zato što se poistovećuje sa pretpostavkom da je pobedom reformskih snaga u Jugoslaviji mogao biti izbegnut rat. Zbog svih ovih razloga gotovo da se ne može čuti kritičko sagledavanje prepreka i ograničenja koje radničko akcionarstvo sa sobom nosi. Privatizacija društvene svojine po tom modelu je od kratkoročne koristi samo za jednu generaciju radnika, a zapravo znači trajno obustavljanje radničkog upravljanja nad privredom. Radnici-akcionari odlaskom u penziju postaju obični mali akcionari. Već njihovi naslednici, koji nisu radnici fabrike, u potpunosti će se rukovoditi vlasničkim interesima i uvećanjem profita. Sa druge strane, radnici koji se nakon podele akcija zaposle u preduzeću, postaju najamnici kod svojih starijih kolega i penzionera, isključeni iz upravljanja i sa potpuno drugačijim odnosom i odgovornostima prema preduzeću, koje nije njihovo. Samo je pitanje vremena kada će se u preduzećima koja su privatizovana na „pravedniji“ način uspostaviti ista kapitalistička eksploatacija kao i u onim koja su privatizovana primenom surovog modela iz 2001. godine. Povrh toga, transformacija radničkog samoupravljanja u radničko vlasništvo nad akcijama i njihov izlazak na berzu, ne samo što izlaže preduzeće rizicima finansijskih

Petak 5. oktobar, Kulturni centar Pančevo
Okrugli sto
Državna svojina kao oblik privatne svojine – Slučaj pančevačke „Azotare“

AZOTARA je prodana 2006. godine konzorcijumu na čelu sa preduzećem Univerzal, kojim upravlja Dušan Stupar, bivši šef Resora državne bezbednosti Beograda. Kao jedan od organizatora afere „Vojko i Savle“, smatra se važnim čovekom u pohodu Slobodana Miloševića na vlast. Veći deo devedesetih godina proveo je u Moskvi, gde je bio zastupnik državnog preduzeća Univerzal i intimus Bore Miloševića, tadašnjeg ambasadora Srbije u Rusiji i rođenog brata Slobodana Miloševića. U medijima je više puta ponovljeno uverenje da, kupovinom preduzeća u privatizaciji, Stupar preko Univerzala pere novac porodice Milošević.

Ugovor o privatizaciji Azotare je raskinut 2009. godine, zbog toga što je Stupar nezakonito prodao pogon Karbamid 2, i time ošteto Azotaru za 8,3 miliona evra. Nakon raskida ugovora, upravu nad Azotatom preuzela je Agencija za privatizaciju, koja je zatim sklopila niz štetnih poslova između Azotare i državnih i privatnih preduzeća. Azotara je ovim poslovima oštećena za dodatnih 17 miliona evra i dovedena u dužničko ropstvo prema državnom preduzeću Srbijagas, koje je u Vladi Demokratske stranke i Socijalističke partije Srbije pripalo SPS-u. Azotara danas gotovo da ne radi, a direktor Srbijagasa Dušan Bajatović najavljuje plan reorganizacije i investicije u Azotaru od 80 miliona evra, u saradnji sa za sada nepoznatim „nemačkim partnerima“. SPS i SRS/SNS su svoju ekonomsku moć stvorili tokom devedesetih godina, a DS nakon 2000. godine, na isti način – pljačkom društvene imovine i fondova, a zatim kroz privatizaciju. Ivica Dačić sada najavljuje da će prioritet njegove vlade biti ekonomski oporavak zemlje, i da je taj zadatak važniji od svih ostalih, uključujući i borbu protiv kriminala i korupcije. Očigledan je cilj vlasti da zataška pljačku iz prošlosti, i da kroz kontrolu nad preduzećima poput Galenike ili Azotare otvore novi krug pranja novca i finansiranja struktura moći iz nekadašnje društvene imovine. U procesu stvaranja ekonomske baze za moć oligarhije, građani su dovedeni na ivicu gladi, da bi sada bili zahvalni za svako radno mesto bez obzira na „poreklo“ novca koji će se koristiti za najavljenju obnovu ekonomije. Obećanje radnih mesta je samo „koletaralna šteta“ partijske uzurpacije sredstava za proizvodnju, koja se predstavlja kao briga o javnom dobru. Politički i ekonomski javni prostori nisu odvojeni, budući da su političke partije više odgovorne svojim finansijerima nego biračima, čime se menjaju struktura i smisao političkih partija. One više nisu predstavnici naroda, već politička i

ekonomska oligarhija za sebe. U zapadnim zemljama već dugo traje borba da se kontroliše i ograniči veza između političkih partija i privrednih preduzeća (ili vlasnika preduzeća), preko zakona o sprečavanju sukoba interesa, kontroli finansiranja političkih stranaka i suzbijanju korupcije, ili preko povećanja građanske participacije. Međutim, ova veza je u samoj suštini parlamentarne demokratije.
Moderator: Ratimir Britvec

Petak 12. oktobar, Kulturni centar Pančevo
Okrugli sto
Crna, siva ekonomija i prekarijat

PREMA podacima Republičkog zavoda za statistiku, tokom 2010. i 2011. godine stopa radnika angažovanih „na crno“ bila je između 17 i 19%. Ovaj podatak daje samo delimičnu predstavu o razmerama prekarnog rada u Srbiji, budući da se u legalno zaposlene ubrajaju i radnici koji imaju ugovore o radu na određeno vreme, čiji socijalni i ekonomski položaj nije bitno sigurniji od radnika „na crno“. Svakodnevna neposredna iskustva govore nam da je pretežni deo zaposlenih u Srbiji angažovan po prekrnim uslovima. Uprkos razmerama problema, njihovim rešavanjem se u Srbiji niko ne bavi. Poslodavci često nisu u prilici da poboljšaju položaj prekrnih radnika, jer su doprinosi za stalno zaposlene u Srbiji toliko visoki da mnoga preduzeća ne bi uopšte mogla da posluju ukoliko ne bi koristila prekrni rad. Međutim, umesto da se ovi realni problemi rešavaju kroz socijalni dijalog između poslodavaca, radnika i vlasti, njih naprotiv političko-ekonomska vlast zloupotrebljava kako bi uništila mala i srednja preduzeća, a prekrnim radnicima uskratila pravo na kolektivno pregovaranje, da bi velika monopolistička preduzeća zadržala vlast nad resursima. Prilikom utvrđivanja reprezentativnosti sindikata računaju se isključivo zaposleni u stalnom radnom odnosu, što sindikatima nije nikakva prepreka, ali jeste najčešći izgovor zašto se ne bore za bolji položaj prekrnih radnika, već se povremeno deklarativno zalažu za pojačan nadzor državnih inspekcija. Jasno je da je u pitanju prazna retorika, jer se ovako široko rasprostranjen problem ne može rešavati državnim represijom, niti je vlastima u interesu da narušavaju socijalni mir primoravanjem poslodavaca da izvršavaju obaveze koje nisu u stanju da izvrše, i time prouzrokuju još drastičnije povećanje nezaposlenosti. Posledice trpe prekrni radnici, čiju ionako nesigurnu poziciju još više destabilizuje činjenica da im je onemogućeno kolektivno pregovaranje kroz samo-udruživanje i da ne postoji institucija koja bi njih reprezentovala. Društvenu atomizaciju kroz odgovornost pojedinaca za njihove radne uslove dodatno podstiče

vlast. Beogradski centar za ljudska prava u svom izveštaju o stanju ljudskih prava u Srbiji za 2011. godinu posebno ističe da Srbija nije prihvatila pravo na podnošenje kolektivnih predstavi Evropskom komitetu za socijalna prava na osnovu Revidirane Evropske socijalne povelje. Prekarni radnici u Srbiji prepušteni su sami sebi. Prvi neophodni koraci na dugom putu ka poboljšanju njihovog socijalnog i ekonomskog položaja su ostvarenje prava na kolektivno pregovaranje i pružanje istih olakšica za mala i srednja preduzeća kakve se daju velikim investitorima u procesu privatizacije.

Moderator: Ratimir Britvec

Petak 19. oktobar, Centar za kulturnu dekontaminaciju Okrugli sto Da li su sindikati institucija radnika?

UVOĐENJEM kolektivnog ugovora između sindikata, poslodavaca i države 1990. godine, partijske vlasti u Srbiji su završile višedecenijski proces depolitizacije radnika i njihovog isključivanja iz upravljanja društvenom imovinom. Tim aktom je radničko pravo redukovano isključivo na visinu najamnine i otpremnine, a mesto radnika u društvu isključivo na članstvo u sindikatima, koji svi bez razlike u svojim redovima sprovode agresivno „nemešanje u politiku“. Sa druge strane, proces privatizacije je takođe depolitizovan, naročito nakon 2001. godine, kada je ubrzan i agresivno se sprovodi kao ekonomski proces, o kome se pitaju isključivo izvršna vlast i privatni eksperti koje ona angažuje na potpuno netransparentan način. Sindikati u Srbiji jesu kritikovali korupciju u sprovođenju privatizacije i pozivali vlast na poštovanje zakona, ali se nisu protivili samoj privatizaciji, koja počiva na uskraćivanju vlasničkih prava radnicima i njihovom onemogućavanju da kupuju svoja preduzeća pod istim uslovima i sa istim olakšicama kao i drugi investitori (budući da je u velikom broju slučajeva „investitorima“ bilo dozvoljeno da kupuju preduzeća novcem samih tih preduzeća, ili novcem iz kredita za koje su garantovali imovinom kupljenih preduzeća). Sindikati su odbili da preuzmu odgovornost za upravljanje fabrikama, a često su i odbijali, ili izbegavali da podrže radnike da sami preuzmu upravu i sačuvaju svoja radna mesta.

Šansa koju su radnici imali da ojačaju svoj položaj u privatizaciji kao mali akcionari, nije iskorišćena između ostalog i zbog toga što sindikati svojim članovima nisu pružili dovoljnu edukaciju o pravima koja slede iz vlasništva nad akcijama i o mogućnostima da ta prava štite i koriste, a često se dešavalo i da sindikati u pojedinačnim slučajevima uskrate podršku svojim članovima koji su se organizovali kao mali akcionari, ili kao konzorcijumi radnika za nadmetanje u kupovini preduzeća, pa čak i da otvoreno deluju protiv takvog organizovanja radnika i njihovog „mešanja u poslovnu politiku preduzeća“. Retki su slučajevi u kojima su se sindikati ozbiljnije angažovali na podršci borbi radnika-akcionara za upravljanje (Samostalni sindikat u zrenjaninskoj Jugoremediji), ili pokušaju radnika da kupe svoja preduzeća (UGS Nezavisnost u zemunskom Veterinarskom zavodu).

Tako sproveden proces privatizacije, bez „mešanja“ društva, doveo je do deindustrijalizacije i do drastičnog porasta nezaposlenosti i siromaštva, jer su novi vlasnici u većini slučajeva pokazali interes pre svega za manipulisanje nekretninama i zemljištem preduzeća koja su kupovali, a ne za proizvodnju. Za proizvodnju su danas zainteresovani isključivo radnici, jer očuvanje

proizvodnje znači očuvanje njihovih radnih mesta. Da li su radnici spremni da traže upravljanje nad preduzećima, kako bi očuvali proizvodnju? Sve je više primera širom Srbije (Jugoremedija iz Zrenjanina, Budimka iz Požege, Ravanica iz Čuprije...) da ova spremnost postoji. Da li su sindikati spremni da postanu radnička institucija koja će podržati njihovu borbu za upravljanje preduzećima?

Moderator: Milan Rakita

Odgovor predsednika UGS Nezavisnost Branislava Čanka na poziv za okrugli sto „Da li su sindikati institucija radnika?“

Fondacija Roza Luksemburg
Centru za kulturnu dekontaminaciju
Učitelj nezalica i njegovi komiteti
Građanska akcija Pančevo

Poštovani,
Povodom poziva za učešće u radu Okruglog stola pod nazivom „Da li su sindikati institucija radnika?“ koji će biti održan u Paviljonu Veljković, 19.oktobra 2012. godine, sa početkom u 18h, UGS NEZAVISNOST, ovim putem, žele da izraze duboku iznenađenost i zabrinutost zbog fascinirano visokog stepena nepoznavanja osnovnih elemenata teme kojom se bavite u analizi „situacije“ koju ćete raspravljati na Okruglom stolu. Tekstom koji ste dostavili, samo ste još jednom potvrdili činjenicu da uzrok ovakve društvene situacije u Srbiji ne leži u „agresivnom nemešanju sindikata u politiku“, već upravo u „agresivnom mešanju nekompetentnih nevladinih organizacija i fondacija u temu u koje su veoma površno ili nisu uopšte upućene“. Svoje neznanje argumentujete veoma uverljivo, počev od samog naziva Okruglog stola: „Da li su sindikati institucija radnika?“. Pa, naravno da nisu! Niti su ikad bili niti će biti „institucija“ radnika, jer sindikati su organizacije, a između pojmova institucije i organizacije postoje bitne razlike, o kojima možete da se informišete u srednjoškolskim sociološkim udžbenicima.

Dalje, koliko je nama poznato, Centar za kulturnu dekontaminaciju je nevladina organizacija koja deli moderne demokratske vrednosti i podržava evropski put Srbije. S toga je nejasno odakle se odjednom u vašoj retorici javljaju pojmovi iz vremena socijalističkog društva („radničko pravo je redukovano isključivo na visinu najamnine i otpremnine“), jer najamninu u modernom svetu zovemo zaradom, a „radnička prava“ ne podrazumevaju prava na upravljanje preduzećem, već prava radnika proizašla iz radnog odnosa, na čijem unapređenju ovaj sindikat vredno radi već pune dve decenije - kroz instituciju Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije, u čijem radu, za razliku od većine učesnika vašeg Okruglog stola, aktivno učestvuje kao reprezentativni socijalni partner. U delu teksta u kojem se bavite privatizacijom, nalazi se čitav niz neistina. Želimo da verujemo da i one potiču iz neznanja, a ne iz loše namere, pa ćemo s toga ukazati samo na one najvažnije:

1. Kažete da se „sindikat nikada nije protivio privatizaciji koja je uskratila vlasnička prava radnicima i onemogućila da kupuju svoja preduzeća pod istim uslovima i sa istim olakšicama kao i drugi investitori“ – Ova tvrdnja nije tačna, jer Zakon o

privatizaciji nikad nije uskratio radnicima mogućnost da, pod istim uslovima kao i drugi investitori, učestvuju u procesu privatizacije, a do 2001. godine radnici su, u ovom smislu, imali i olakšice.

2. Nije istinita ni tvrdnja da „sindikati nisu svojim članovima pružili dovoljnu edukaciju o pravima koja slede iz vlasništva nad akcijama i mogućnostima da ta prava štite“. Svom članstvu, UGS NEZAVISNOST su pružili punu edukaciju za učešće u procesu privatizacije u ulozu kupaca preduzeća. U tom smislu, UGS NEZAVISNOST su angažovali eksperte iz te oblasti i institucije koje se bave mogućnošću sticanja akcija u svojstvu malih akcionara. U edukativnim programima (seminarima i tribinama) koje su UGS NEZAVISNOST realizovali, bio je angažovan veći broj brokerskih kuća, Ministarstvo za ekonomiju, Agencija za privatizaciju, Komisija za hartije od vrednosti, Akcijski fond, te nezavisni eksperti i profesori sa Beogradskog i drugih univerziteta (između ostalih: Božidar Drašković, Petar Đukić, Nebojša Medojević). U slučajevima kada su članovi UGS NEZAVISNOST tražili pomoć pojedinačno u ovom segmentu, pomoć im je pružena od strane Centra za privatizaciju UGS NEZAVISNOST, uključujući i pomoć pri formiranju i registraciji akcionara.

3. Primer Veterinarskog zavoda koji navodite jeste indikativan, ali u jednom drugom kontekstu. Na ovom primeru je oslikana sva silina problema koje su zaposleni imali pri pokušaju realizacije svojih namera. Da li vi uopšte znate šta su ovi radnici prošli u smislu pritisaka od strane najrazličitijih državnih struktura i vlasnika krupnog kapitala koji su imali „dobre odnose“ sa političkim vrhom u to vreme? UGS NEZAVISNOST vas pita: Gde su tada bile nevladine organizacije da podrže naš sindikat u naporima da zaštiti ove ljude?

Dakle, sindikati ni na koji način nisu sprečavali svoje članove da učestvuju u procesu privatizacije na strani kupaca, ali makar i površno poznavanje osnovne uloge i funkcije sindikata omogućilo bi vam uvid u činjenicu da sindikat nije menadžerski tim malih akcionara. Vlasnička prava radnika kao malih akcionara štite postojeća udruženja akcionara, dok je zadatak sindikata da štite prava radnika po osnovu radnog odnosa i da vrše kontinuiran pritisak na one koji upravljaju preduzećima u cilju poštovanja odredbi Zakona o radu. U delokrugu svojih nadležnosti i odgovornosti (koje su definisane Zakonom o radu), sindikat se jeste „mešao“ u privatizaciju, u kojoj meri i na način na koji je to mogao. Imate li ikakvih informacija o tome koliko krivičnih prijava i zahteva za preispitivanjem privatizacija je UGS NEZAVISNOST podneo? Koliko se puta obraćao međunarodnim institucijama?

Ukratko, platforma za Okrugli sto koji organizujete u najmanju ruku je neozbiljna i ne može da otvori kvalifikovanu raspravu. Ostajemo otvoreni za jednu potpuno drugačiju i kvalitetnu saradnju, pod uslovom da ostanete zainteresovani za ovu temu i kada vam istekne grant Roze Luksemburg.

Obzirom da smo mi ozbiljna organizacija koja proverava i samu sebe, odlučili smo da ovo pismo prevedemo i pošaljemo ITUC, ETUC i ILO, zajedno sa vašom najavom za sledeći okrugli sto. Ukoliko, nakon konsultacija sa ovim organizacijama, utvrdimo da vašu aktivnost nismo shvatili na pravi način, ljubazno ćemo vam se izviniti i poslati vam svo svoje članstvo da ga adekvatno zaštitite. Beograd, 19.10.2012 UGS NEZAVISNOST

Branislav Čanak, predsednik

Petak 26. oktobar, Centar za kulturnu dekontaminaciju Okrugli sto Novi oblici organizacije radnika – NVO, udruženja akcionara, neformalne grupe

SINDIKATI u Srbiji nemaju nikakav odgovor na veliki broj problema radnika u privatizaciji. Na prethodnim okruglim stolovima smo više puta konstatovali radnici nisu bili pripremljeni za vlasništvo i samoupravu nad svojim preduzećima, zbog vladajuće ideologije da radnici ne smeju da se mešaju u „poslovnu politiku“. Radnici preduzeća koja su zbog „poslovne politike“ vlasnika otišla pod stečaj, danom odlaska u stečaj i prekida radnog odnosa prestaju biti i članovi sindikata, pa gube i onu podršku i pravnu pomoć koju su imali u sindikatima, a koja je i onako bila nedovoljna, svedena isključivo na radno-pravne sporove i izradu kolektivnog ugovora i socijalnog programa. Radnici preduzeća u stečaju prepušteni su sami sebi da se snalaze u komplikovanim procedurama i da ratuju sa stečajnim upravicima i sudovima. Ovakva politika sindikata dovela je ne samo do toga da stotine hiljada radnika i malih akcionara u Srbiji svoja prava ne mogu da zaštite u okviru sindikata, već i do toga da danas svega 15% članova sindikata u Srbiji ima poverenje u svoje sindikalne organizacije. Zbog toga se radnici sve češće organizuju na druge načine, kroz nevladine organizacije ili neformalne grupe koje okupljaju male akcionare i, u novije vreme, bivše radnike preduzeća u stečaju. Ova udruženja su neuporedivo manje snage od sindikata, naročito onih reprezentativnih, ali za mnoge radnike ona predstavljaju jedini način da se organizuju radi zaštite svojih prava, i sigurnost da ne budu ponovo izigrani.

Ova organizaciona promena nije bez značenja, jer sektor civilnog društva podrazumeva ideologiju po kojoj se grupe pojedinaca okupljaju radi promocije svojih partikularnih interesa, a ta ideologija je suštinski suprotstavljena socijalističkoj ideologiji, baziranoj na ideji zajedništva. Kako za većinu radnika forma NVO nije ideološki izbor, već poslednje utočište, oni ne prepoznaju ovu unutrašnju kontradikciju, niti se njome bave, i nisu pripremljeni da funkcionišu u okviru takvog NVO-skog sistema. Sa druge strane, prepoznajući ovu kontradikciju, NVO sektor ne prihvata radnike kao ravnopravne partnere, sposobne da reprezentuju sami sebe i da „govore istim jezikom“. Međutim, u stvarnosti, ova kontradikcija je osnov čitavog civilnog sektora i osnov socijaldemokratije ili liberalnog-socijalizma, i manifestuje se u mogućnosti stvaranja ostrva socijalizma u kapitalističkom sistemu. Moderator: Milan Rakita

Petak 2. november, Centar za kulturnu dekontaminaciju Okrugli sto Mala i srednja preduzeća

PODSTICANJE malih i srednjih preduzeća je važan deo retorike svake vlasti u Srbiji od kraja osamdesetih godina prošlog veka. Praksa svih vlasti u ovom periodu je sasvim drugačija. Pritisnuti sa jedne strane previsokim nametima države, a sa druge strane „konkurencijom“ velikih privatnih monopola, ili samovoljom monopolista od čijeg plaćanja u potpunosti zavise, mala i srednja preduzeća u Srbiji izumiru. Sastavni, neformalni deo politike privatizacije je da stavlja poslove monopolista u povlašćen položaj u odnosu na ostale učesnike na tržištu, što zajedno sa državnom politikom